

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 070.41:655.4/5(477.64-2)«1993/2018»

Романюк Н. В.

Запорізький національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ КОМПОЗИЦІЙНО-ГРАФІЧНОЇ МОДЕЛІ ГАЗЕТИ «ЗАПОРІЗЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» (1993–2018 РОКИ)

У статті проаналізовано композиційно-графічну модель обласної академічної газети «Запорізький університет» у період з 1993 р. по 2018 р. Зокрема, увагу зосереджено на особливостях макетування й верстки рубрик і шпальт загалом, на використанні текстових і титульних шрифтів, ілюструванні та кольоровому оформленні тематичних блоків видання. На кожному етапі досліджуваного періоду становлення концепції газети виділено її специфічні ознаки. Окреслено причини змін у візуальному образі періодичного видання. У результаті вивчення історії газетного видання виявлено тенденції й закономірності формування його композиційно-графічної моделі.

Ключові слова: студентське видання, модель видання, композиційно-графічна модель, макетування, шрифтове оформлення, рубрика, заголовок.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаємо неабияку активність у галузі досліджень студентських засобів масової інформації (далі – ЗМІ), зокрема друкованих періодичних видань. За часів незалежної України студентство практично з чистого аркуша створює нову модель молодіжного видання – корпоративного видання вищих і профільних навчальних закладів. Тому в системі українських ЗМІ сформувався практично недосліджений пласт специфічних видань – студентські ЗМІ, що належать і до корпоративної періодики. Досі практично відсутні ґрунтовні дослідження художнього оформлення університетських газет, отже, аналіз композиційно-графічної моделі на прикладі конкретного такого видання, зокрема в історичному аспекті, є актуальним і необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Композиційно-графічна модель періодичних видань була об'єктом наукових досліджень таких науковців: С. Галкіна, Д. Георгієва, С. Головка, В. Іванова, В. Скоробогатка, Б. Фельдмана та інших. Цікавою є думка В. Іванова, що «композиційно-графічна модель тільки тоді стає моделлю в точному значенні цього слова, коли вона створюється й реалізується на практиці як цілісна система композиційних і графічних принципів, що здатна передавати багатогранність, варіативність змісту газети з номера в номер і

водночас забезпечувати стабільність обличчя газети, тобто зробити образ видання звичним, добре відомим читачеві» [3, с. 90]. Для позначення системи композиційно-графічних принципів газети Д. Георгієв запроваджує поняття «графічна концепція», що охоплює структуру та графічне оформлення газети, тобто її архітектуру [2, с. 101]. Отже, композиційно-графічна модель газети – це зафіксоване зведення прийомів, правил, принципів і закономірностей оформлення певного видання.

Щодо термінології стосовно корпоративної, зокрема студентської, журналістики, то тут немає однозначного визначення. Так, О. Бесклетко, О. Моцяк, Д. Олтаржевський, К. Сірінюк-Долгарьова зробили спробу окреслити дефініцію таких ЗМІ. Так, О. Бесклетко під студентською газетою розуміє різновид молодіжного періодичного видання, що за своїм тематичним наповненням розраховане на студентів [1, с. 33]; а О. Моцяк – особливий тип видань, що знаходиться на стику молодіжної й корпоративної періодики, характеризується багатofункціональністю й широтою тематики [4, с. 152]. Дослідниця К. Сірінюк-Долгарьова на підставі вивчення розвідок вітчизняних і закордонних дослідників студентську пресу тлумачить як «спонсоровані вищими навчальними закладами чи іншими донорами багатofункціональні періодичні

та неперіодичні друковані видання, що зазвичай видаються силами студентів певного ВНЗ і розповсюджуються на території студмістечка та за його межами» [5, с. 156].

Постановка завдання. Отже, метою дослідження є виявлення тенденцій становлення композиційно-графічної моделі газети «Запорізький університет» протягом певного періоду її існування. У зв'язку з поставленою метою необхідно виконати такі завдання: окреслити поняття «композиційно-графічна модель видання», «студентське видання», виявити характерні ознаки композиційно-графічної моделі газети на різних етапах функціонування видання. Об'єктом вивчення є обласна академічна газета «Запорізький університет», зокрема випуски в період з 1993 р. по 2018 р., а предметом – її композиційно-графічна модель.

Виклад основного матеріалу. Газета «Запорізький університет» видається Запорізьким національним університетом (ЗНУ) з 1973 р. Час її існування поділяємо на два періоди. Перший – це радянський період, що охоплює номери від заснування видання до 1993 р. Це типова радянська студентська газета, яка була органом партійної пропаганди. Тут чітко простежується два етапи функціонування видання: 1) 1973–1986 рр. (газета мала назву «Педагог» і друкувалася Запорізьким державним педагогічним інститутом (далі – ЗДП)); 2) 1986–1993 рр. (у 1985 р. ЗДП реорганізовано в класичний університет, тому газета змінює назву на «Запорізький університет»).

Другий період, сучасний, веде відлік від 1993 р. Важливі етапи газети: 1) 1993–2005 рр. – після розпаду Радянського Союзу «за період вимушеної перерви у виході газети майже повністю розпався авторський колектив» [6, с. 4]. Відновлення випуску видання в 1993 р. супроводжувалося зміною статусу видання («газета колективу ЗДУ») і виробленням нової композиційно-графічної моделі, що спиралася на нові технології верстки; 2) 2005 р. і до тепер. Із 2005 р. новий колектив адміністрації ЗНУ проводить реформування університетської газети: вона отримує абсолютно нову і змістову, і композиційно-графічну модель, починає виходити в кольорі на мелованому папері. З невеликими модифікаціями графічна модель 2005 р. існує й до сьогодні.

Отже, протягом кожного етапу свого функціонування студентська періодика зазнає певних змін у композиційно-графічній моделі. Так, **макетування першої шпальти** протягом 1993–2005 рр. зберігає тяжіння до «цвяхового» прийому. Суміжні матеріали й добірка новин виокремлені в блок, що поданий у лівій частині шпальти й завширшки займає половину основної публікації.

Від 2006 р. нове оформлення газети «Запорізький університет» передбачає фіксовану структуру **першої шпальти**: під шапкою, яка традиційно розташовується на «горищі», подається основний матеріал («тема номеру») з вирівнюванням до лівого краю шпальти, що завжди супроводжується фотографією; блок «Новини» (упродовж розвитку видання ця рубрика спочатку мала назву «News-Око») розміщується на одну-дві колонки поряд із темою номера з вирівнюванням до правого краю шпальти; «підвал» відведено для матеріалу-опитування, який верстається на всю ширину шпальти (на п'ять колонок). Із розвитком композиційно-графічної моделі виникали незначні зміни в макетуванні першої шпальти, однак загальна структура розташування постійних тематичних елементів є незмінною, тому й досі характеризується «цвяховим» прийомом.

Друга шпальта протягом першого етапу теж виділяється стабільним прийомом макетування. Наприклад, у номері від 23 лютого 2000 р. матеріал «Студрада – це сила!» і рубрика «Інформація до роздумів», що виділені в найбільші текстові блоки, розташовані у верхньому лівому й нижньому правому кутах відповідно, врівноважуючи по діагоналі шпальту, менші публікації симетрично заповнюють площу шпальти. Переважає пряма верстка. Прикладом вдалого поєднання вертикальної та горизонтальної верстки є розворот у номері від 1 листопада 2000 р. Тут основні матеріали розверстані горизонтально й вирівняні до центру розвороту, їх оточують вертикальні блоки рубрики «У двох словах», поставлені на кольорову підкладку. Так створена візуальна симетрія й баланс розвороту.

З 2006 р. макетуванню **внутрішніх шпальт** (2–3, 4–5 сторінки) властивий традиційний прийом, тобто розташування матеріалів не завжди передбачає виокремлення домінуючої публікації. Наприклад, на п'ятій сторінці номера від 14 жовтня 2009 р. розміщено чотири тотожних за обсягом матеріали, розташованих симетрично з вирівнюванням до кожного з кутів шпальти, – так досягається рівновага текстових блоків на сторінці й полегшується сприйняття шпальти читачами.

За розміщенням текстів по вертикалі і горизонталі щодо центру шпальти верстка залишається змішаною: наприклад, на другій сторінці номера від 27 лютого 2006 р. блок «Події» та рубрика «Vse-світ» розверстані вертикально й займають візуально дві верхні третини шпальти, у «підвалі» матеріал «Вау! Я досі студент» розверстано горизонтально на всю ширину шпальти. Поєднання вертикальної та горизонтальної верстки слугує оптимальним способом гармонійної організації сторінки.

Важливі зміни з 1993 р. виявлені й у **графічному оформленні** досліджуваного видання: різко скоротилося використання лінійок, на заміну яким прийшли тонові підкладки, що чітко виділяють публікації на шпальті. Так, для **оформлення рубрик** модель передбачає тонову підкладку й типові тематичні графічні зображення – схематичні образи людей. Для рубрики «Подробиці» – це зображення людини зі збільшувальним склом, для «Новини» – людина з газетою, для «Вітаємо!» – це людина з букетом квітів. Ці елементи розташовані на плашці з назвою рубрики й займають протилежний їй бік. Цей графічний елемент не є обов'язковим, наприклад, без нього подані рубрики «Спорт», «Тема номер один».

Графічне оформлення рубрик набуло нового вигляду й після 2009 р. У виданні для виділення рубрик використовувалися плашки, що містили такі елементи: назву рубрики, горизонтальну лінійку; дві кольорові смуги (світлого та насиченого блакитного кольорів) як тло для назви рубрики; тематичний графічний елемент у вигляді малюнка, що відображає тематику рубрики: годинник («БліцОк»), око («News-Око»), мікрофон («Inter-V-you») тощо.

Оновлення з 1993 р. зазнало й **шрифтове оформлення** видання. Насамперед це стосується **заголовків**, де виявлені два стилі з невеликими модифікаціями. Перший передбачає використання гарнітури *Pragmatica*, застосованої в оформленні заголовків матеріалів офіційного характеру, де перший рядок набирається великими літерами, другий і наступні – малими. Другий стиль (і він є основним) передбачає використання акцидентної рубаної насиченої гарнітури *Brush Type*; варіацією цього стилю є курсивне накреслення заголовка або його частини.

Шрифтове оформлення заголовків із 2006 р. характеризується використанням одного стилю, на відміну від попереднього етапу існування газетного видання. Наприклад, усі заголовки набрані однією гарнітурою – *Arial*, виділені червоним, рожевим, синім, блакитним кольорами. Однак із 2009 р. для заголовків використовують уже гарнітуру *Penta Bold*, на першій та останній шпальтах вони виділені червоним і блакитним кольорами, а на другій і третій – чорним. Як бачимо, у графічній моделі відбуваються кардинальні зміни, що водночас покращує зовнішній образ і стиль студентського видання.

Шрифтові виділення рубрик у 1993 р. формують своєрідний стиль зовнішнього оформлення аналізованої корпоративної газети. У цей час вони набираються гарнітурою *Times New Roman* з курсивним накресленням і подаються на підкладці (утворюючи плашку). З 2009 р. видання спростило вигляд рубрик, у зв'язку з чим їх подають титуль-

ною гарнітурою *Penta Bold* на кольоровій підкладці синього (рубрика «Новини») або червоного (рубрика «Афішка») кольору, розтягнутій на всю ширину матеріалу. Однак такий вигляд рубрик проіснував недовго, йому на зміну у 2012 р. прийшли рубрики на підкладці синього кольору, набрані титульною гарнітурою з курсивним накресленням.

Що стосується **основного тексту**, то тут поширеною є гарнітура *Pragmatica*. Нововведенням на цьому етапі розвитку композиційно-графічної моделі стало застосування маркерів для нумерованих списків, наприклад, ромб чорного кольору.

Текстові шрифти протягом останнього етапу функціонування досліджуваного видання (2006–2018 рр.) представлені гарнітурою *FranklinGothic BookC*, вона використовується для оформлення всіх основних текстів газети з 2006 р. Для внутрішньотекстових виділень послуговуються напівжирним накресленням. Саме так подані ліди, авторські підписи, питання в інтерв'ю, а також імена й коротка інформація про респондентів опитування. Нового вигляду набув й авторський підпис. Так, із 2006 р. цей елемент складається з імені та прізвища автора, виділених напівжирним накресленням і вирівняних по правому краю колонки. Ім'я автора набирається з великої літери, прізвище – капітеллю. Підпис відбивається від основного тексту одним рядком.

Важливу роль структурування та поділу шпальти продовжує відігравати **«повітря»**: воно заповнює міжколонний простір і полегшує зорове сприйняття тексту читачем. Редактором застосовується фіксований розмір для міжколонних інтервалів і в межах одного матеріалу, і для окремих публікацій на шпальті. Відбивка між сусідніми по вертикалі текстами здійснюється за допомогою пропуску одного рядка.

Графічна модель 2006–2018 рр. виділяється відомою від використання лінійок для відбивання матеріалів (окрім рамок для окремих постійних елементів: рубрики «Новини», блоку оголошень тощо), їх роль перейшла до міжколонних пробілів і «повітря», що заповнює прогалини між текстами. Вільний простір тут є засобом виділення, зокрема, заголовків. Наприклад, заголовки можуть бути розбиті на два рядки й відокремлені від ліду (розташованого над заголовком) і від основного тексту одним рядком, заголовки формують контрастну темну пляму, що різко виділяється на тлі вільного простору.

Газета «Запорізький університет» у період 1993–2006 рр. традиційно виходила однокольоровим друком, однак нова графічна модель передбачала використання кольору для оформлення макету видання. Так, у святковому номері від 1 листопада 2000 р. фіксуємо три відтінки зеленого кольору.

Усі вони застосовані для оформлення шапки видання: темно-зелений колір – для заливки верхніх колон-титулів, зелений середньої насиченості – для підкладок рубрики «У двох словах», світло-зелений – для плашок інших рубрик («Вітаємо», «Сімдесят незабутніх») і заповнення простору між публікаціями.

Основним кольором оформлення газети з 2006 р. є синій. Наприклад, ним виділені шапка, верхній колон-титул (зокрема лінійки), колонцифри, підкладки для текстових блоків, рубрики, заголовки. Цей колір набуває статусу головного, «корпоративного». Однак із 2012 р. для оформлення заголовків синій колір практично не використовується. Його замінив рожевий.

Ілюстративне оформлення видання на першому етапі сучасного періоду не зазнало кардинальних змін. Поширеними жанрами ілюстрацій досі є репортажний знімок і фотопортрет. Розміщення фотографій залежить від візуальної «завантаженості» шпальти. Так, на першій шпальті номера від 21 лютого 2001 р. матеріали з фотографіями «Знайомі імена!» та «Афганістан... Все в минулому?» подані в протилежних кутах (верхньому правому й нижньому лівому відповідно) шпальти, що візуально врівноважує сторінку. Іншим способом надання привабливого вигляду газеті є центральне розташування фотографії з текстом, що її «обтікає».

Графічна модель аналізованого видання в період 2006–2018 рр. характеризується збільшенням ролі ілюстрацій, зокрема фотографій, що робить сторінки газети динамічнішими й візуально насиченішими. Наприклад, на п'ятій сторінці номера від 12 січня 2007 р. вміщено чотири фотоілюстрації, що супроводжують два матеріали (три фотографії до матеріалу «Наукова діяльність повинна бути ефективною», одне фото до матеріалу «За біологією – майбутнє!»). Подані вони по діагоналі з верхнього правого кута шпальти до нижнього лівого, розбиваючи великий обсяг тексту. Уперше у виданні використано накладання ілюстрацій, тобто одне фото своїм кутом накладається на кут іншої світлини. Такий прийом поширений в ілюструванні періодичних видань, однак для оформлення досліджуваної газети він застосований уперше.

Ілюстрування першої шпальти газети «Запорізький університет» має сталу структуру: центральна публікація («тема номера») супроводжується однією-двома фотографіями середнього або великого розміру (заввишки до 20 рядків), що подані під заголовком із вирівнюванням до лівого або правого краю текстового блоку. За жанрами це переважно репортажні знімки, фотопортрети, рідше – фотоколажі. Загалом ілюстративне оформлення видання на сучас-

ному етапі функціонування характеризується незмінною жанровою палітрою, проте повноколірний друк газети сприяє збільшенню кількості ілюстрацій і, отже, динамічності й візуальної насиченості шпальт.

Композиція заголовків аналізованого видання типова для газет: більшість із них розміщені над матеріалом на всю ширину блоку або на одну-дві колонки. Нововведенням із 1993 р. є «лід», який виділяється в окремий текстовий блок, а заголовок подається між ним та основним текстом. Лід набраний гарнітурою основного тексту з напівжирним накресленням. Уперше тут починають використовувати й заголовки на тлі ілюстрацій.

Розвиток композиційно-графічної моделі в період від 2006 р. і до нині призвів до використання підкладок для тексту з градієнтною заливкою. Наприклад, матеріал «Поради першокурсникам» подається на підкладці з круговим градієнтом – із переходом від білого кольору в центрі до оранжевого кольору на краях блоку. Наголосимо, що кольорові підкладки на першій шпальті мають фіксоване місце й супроводжують журналістські тексти в «підвалі» (переважно опитування, біло-оранжевий блок) і рубрику «Новини» (блакитно-білий блок із вертикальним градієнтом). На некольорових (внутрішніх) сторінках підкладки подані градієнтами сірого.

Отже, головними ознаками композиційно-графічної моделі газети «Запорізький університет» у період 2006–2012 рр., порівняно з 1993–2005 рр., є такі:

- стала структура макетування першої шпальти;
- змішана верстка з переважанням вертикальної;
- широке використання кольору для оздоблення підкладок, заголовків, плашок рубрик;
- фіксований стиль оформлення заголовків, рубрик, лідів;
- уніфікація шрифтового оформлення заголовків (одна гарнітура) та основного тексту (одна гарнітура);
- динамізація шпальт за рахунок активного використання кольорових фотографій, ефективного їх розміщення;
- збереження тематичного розмаїття ілюстрацій (репортажний знімок і фотопортрет), використання фотодобірок;
- використання вільного простору для організації матеріалів на шпальті.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз композиційно-графічної моделі газети «Запорізький університет» дав змогу підсумувати, що сучасна композиційно-графічна модель – це результат своєрідного перезапуску газети новим керівництвом навчального закладу, нової редакційної політики.

Зміни зазнав такий елемент моделі, як шрифтове оформлення, у межах якого відбулися уніфікація шрифтів, зменшення кількості гарнітур, накреслень, насиченості для оформлення текстів заголовків, рубрик, основного тексту. Це сприяло створенню стійкої впізнаваності видання, тобто формуванню своєрідного корпоративного стилю. До тенденцій розвитку графічного оформлення видання належить відмова від використання лінійок і перехід до

тонових підкладок, заливок, до загальної динамізації вигляду шпальт. Важливим є й перехід газети на повноколірний друк, що сприяло урізноманітненню засобів графічного оформлення.

Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Напрями подальших досліджень убачаємо у вивченні змістової, тематичної концепції видання з метою виявлення тенденцій у загальній моделі студентської газети.

Список літератури:

1. Бесклетко О. Сучасна студентська газета: особливості та тенденції розвитку (на прикладі луганських студентських газет). *Нова філологія*. Запоріжжя, 2007. № 4 (29). С. 31–40.
2. Георгиев Д. Режиссура газеты. Редакция литературы по журналистике и литературоведению. Москва: Мысль, 1979. 264 с.
3. Иванов В. Техника оформления газеты: курс лекций. Київ: Знання, 2000. 222 с.
4. Моцяк О. Концепція студентського періодичного видання (на прикладі газети «Поліграфіст»). *Студентські мас-медіа в Україні: реалії та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 18–20 квітня 2007 р.)*. Запоріжжя: КП Дніпровський металург, 2007. С. 151–155.
5. Сірінюк-Долгарьова К. Основні теоретичні підходи до вивчення студентської преси у контексті дискурсу молодіжних ЗМІ. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2008. № 5 (31). С. 153–161.
6. Тарасенко Т., Канцелярист М. Галерея редакторів: вони творили газету 35 років. *Запорізький університет*. 2008. 1 вересня. № 8 (941). С. 4.

ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ КОМПОЗИЦИОННО-ГРАФИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ГАЗЕТЫ «ЗАПОРІЗЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ» (1993–2018 ГОДЫ)

В статтє проанализирована композиционно-графическая модель областной академической газеты «Запорізький університет» в период с 1993 г. по 2018 г. В частности, внимание сосредоточено на особенностях макетирования и верстки рубрик и колонок в целом, на использовании текстовых и титульных шрифтов, иллюстрировании и цветовом оформлении тематических блоков издания. На каждом этапе исследованного периода становления концепции газеты выделены ее специфические признаки. Очерчены причины изменений у визуальном образе периодического издания. В результате изучения истории газетного издания выявлены тенденции и закономерности формирования его композиционно-графической модели.

Ключевые слова: студенческое издание, модель издания, композиционно-графическая модель, макетирование, шрифтовое оформление, рубрика, заголовок.

TRENDS IN FORMATION OF THE NEWSPAPER “ZAPORIZKIJ UNIVERSITET” COMPOSITION AND GRAPHIC MODEL

The article analyzes the composition and graphic model of the regional academic newspaper “Zaporizkij universitet” in the period from 1993 to 2018. In particular, an attention is focused on the peculiarities of the breadboarding and making-up of the rubrics and columns in general, on the usage of text and title fonts, on the illustration and color design of publication thematic blocks. There are highlighted specific features at each stage of the investigated period of the newspaper concept development. The author outlines the reasons for changes in the visual aspect of the periodical. As a result of the study of the newspaper history, trends and patterns of the formation of its composition and graphic model were revealed.

Key words: student edition, model of publication, composition and graphic model, breadboarding, font design, heading, title.